

Janusz Odrowąż-Pieniążek

Kolekcja prawnuka Adama Mickiewicza - Jerzego Góreckiego z Paryża zakupiona przez Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 13, 99-103

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Janusz Odrowąż-Pieniążek

KOLEKCJA PRAWNUKA ADAMA MICKIEWICZA –
JERZEGO GORECKIEGO Z PARYŻA
ZAKUPIONA PRZEZ MUZEUM LITERATURY
IM. ADAMA MICKIEWICZA W WARSZAWIE

Obecnie prezentowana – już jako własność Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza – kolekcja rodziny Goreckich była do niedawna najobszerniejszą z istniejących kolekcji mickiewiczowskich, jaka znajdowała się w rękach prywatnych. Przypomnę, że najobszerniejszą w ogóle odziedziczył w swoim czasie najstarszy syn Poety, Władysław, który stworzył z niej Muzeum Mickiewicza przy Bibliotece Polskiej w Paryżu. To, co pozostało jeszcze w domu Władysława po stworzeniu Muzeum, odziedziczyła z kolei jego córka Maria, po śmierci której – w 1952 r. muzealia te zostały przewiezione do Polski i znajdują się dziś w naszym Muzeum.

Zmarła 3 maja 1978 r. Luiza Mickiewiczowa – wdowa po najmłodszym synu Mickiewicza Józefie – przekazała w roku 1974 wraz ze swym zięciem Kazimierzem Krzyżakiem do Muzeum Literatury bibliotekę, papiery i inne muzealia z domu Józefa, w tym pamiątki po Adamie i Celinie Mickiewiczach.

Prezentowana obecnie kolekcja stanowiła własność prawnuka Adama Mickiewicza, Jerzego Goreckiego w Paryżu. Jerzy Gorecki jest wnukiem Marii, najstarszej córki Adama Mickiewicza, która wyszła za mąż za Tadeusza Goreckiego, artystę malarza, syna znanego poety i bajkopisarza Antoniego Goreckiego. Mickiewicziana znajdujące się w tej kolekcji dostały się Marii Mickiewiczównie w spadku po ojcu, Adamie. Dołączono do nich przedmioty, które Tadeusz Gorecki odziedziczył po ojcu Antonim i które zebrał sam. Zbiory te powiększane były do lat ostatnich. Goreccy przyjaźnili się blisko z Tadeuszem Makowskim stąd duży zbiór rysunków tego malarza.

Całość zbiorów została zakupiona dzięki pomocy Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Urzędu Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy.

I. Rękopisy

5 autografów listów Adama Mickiewicza:

1. Do Piotra Falkenhagen – Zaleskiego z 1854 r.
2. Do Marii Mickiewiczówny z 1855 r.
3. Do Marii Mickiewiczówny datowany na 11 dni przed śmiercią – 15 XI 1855 r.
4. Zaświadczenie Adama Mickiewicza dla Marii Mickiewiczówny.
5. Do Celiny Mickiewiczowej z 1854 r.

Są to listy już drukowane, niemniej 3 z nich nie weszły do Wydań Narodowego i Jubileuszowego, publikowane po raz pierwszy w 1969 r.

Inne rękopisy zakupione od Jerzego Goreckiego:

1. Około 150 wierszy Antoniego Goreckiego z czasów emigracji, większość z końca lat pięćdziesiątych do śmierci (1861). Wśród nich także wiersze niedrukowane (z poprawkami, objaśnieniami i dedykacjami dopisywanymi później, także w odpisach nieustalonych rąk).
2. Kilkanaście różnych wierszy tego okresu w odpisach.
3. Wiersze adresowane imiennie do Adama Mickiewicza (przez Franciszka Grzymałę i NN), Antoniego Goreckiego, do Marii Goreckiej z Mickiewiczów i do rodziny jej męża, Tadeusza.
- 4 Sztambuch z licznymi wpisami wierszowanymi (oryginalne i odpisy) dla Heleny Modlińskiej z Goreckich z roku 1883.

5. Tłumaczenia literatury polskiej na francuski przez M. Gorecką.
6. Korespondencja Goreckich z okresu blisko 100 lat: Antoniego (poety), jego syna Tadeusza (malarza), jego żony Marii z domu Mickiewiczówny, córki Adama, ich dzieci Ludwika i Adama – łącznie 480 listów. Wśród nadawców m.in. takie nazwiska: Franciszek Grzymała, Eustachy Januskiewicz, Bogdan Jański, Aleksander Jełowicki, Stefan Witwicki, Zofia Lenartowiczowa z Szymanowskich, Jadwiga Łuszczewska (Deotyma), Antoni Edward Odyniec i wielu krewnych zarówno ze strony Mickiewiczów jak i Goreckich.

Ze zbioru listów różnych osób wymienić należy Jules Micheleta list bez daty do nieustalonego adresata.

7. Papiery Tadeusza Goreckiego:
 - a) kilka odpisów recenzji prasowych dzieł malarskich,
 - b) własnoręczny spis prac malarskich,
 - c) umowa o wykonanie obrazów i pokwitowania,
 - d) „Wspomnienie mojej młodości” przez T. Goreckiego i inne.

Całe to archiwum jest jeszcze w opracowaniu.

II. Obiekty z dziedziny sztuki

Najważniejszymi obiektami są dla nas pamiątki po Adamie Mickiewiczu i jego rodzinie.

Z mebli należących do Poety, a używanych w mieszkaniu Mickiewiczów w Arsenale wymienić należy przede wszystkim mahoniowy stół – biurko w typie Ludwik-Filip. Wedle tradycji Mickiewicz pracował przy nim od r. 1848. Z mieszkania Poety pochodzą także dwa fotele mahoniowe Ludwik-Filip oraz także dwa krzesła a także składany stolik empire, przy którym – wedle świadectwa Marii Goreckiej – Mickiewicz grywał w szachy z Chopinem. Z mieszkania Mickiewiczów w Arsenale pochodzi marmurowy zegar a także – prawdopodobnie – biblioteka mahoniowa.

Druga identyczna biblioteka eksponowana jest w Muzeum Mickiewicza w Paryżu przekazana tam przez Władysława Mickiewicza.

Przedmiotami należącymi do Mickiewicza są również: szpilka złota z brylantami w kształcie liry pochodząca z początków XIX wieku, którą Puszkina ofiarował Mickiewiczowi; spinki złote do mankietów z monogramem „A.M.” wykonane po 1830 r.; lornetka teatralna; pierścionek złoty w kształcie węża z wykonanym zieloną emalią pod kryształem monogramem „A.M.” oraz guziki od kurtki mundurkowej którą nosił w Konstancynopolu.

Dwa kałamarze były również własnością Poety: mosiężny stał na jego biurku w Arsenale, drugi, turecki, otrzymał w Konstancynopolu.

Uzupełnieniem zbioru są numizmaty (95 sztuk) pochodzące z okresu od początku XV w. do około 1820 r., z których cennymi pozycjami są grosze gdańskie srebrne z XVI w., monety Zygmunta Augusta i Zygmunta III Wazy, medal koronacyjny Stanisława Augusta, złoty Luidor Ludwika XVIII i in. Pieniądze te zbierane były przez Adama Mickiewicza, a niektóre z nich leżały na jego biurku.

Do Adama i Celiny Mickiewiczów należała srebrna łyżka przetakowa roboty francuskiej z lat 1840 - 1845 z monogramem „A.C.M.”

Łóżko orzechowe w typie Ludwik-Filip należało do Marii z Mickiewiczów Goreckiej, spała na nim całe niemal życie i zmarła dokładnie w rocznicę śmierci Ojca (i o tej samej co on godzinie) 26 listopada 1922 r.

Jej własnością była również patera srebrna, francuska, z połowy XIX w. z monogramem „M.G.”, wachlarz oraz niezwykle cenna parasolka składana z kości słoniowej, srebra i koronki – z monogramem „M.M.”, a także pierścień złoty z niebieską emalią i brylantem szlifowanym w rozetę „Róża Amsterdamu” oraz napisem „L'amour nous unit”, II połowa XIX w. Medalion złoty, emaliowany, prawdopodobnie wykonany we Francji około 1830 r., zawierający włosy Adama Mickiewicza, był darem Armanda Lévy'ego dla Marii Mickiewiczówny. Drugi zegarek, srebrny firmy Cousin (ok. 1830 r.) był własnością poety Antoniego Goreckiego. Ze zbiorów rodziny Goreckich pochodzi także pas słucki w bardzo dobrym stanie, sygnowany „Paschalis”.

Wśród eksponatów z dziedziny malarstwa należy wyróżnić portret Antoniego Goreckiego malowany przez Walentego Wańkowicza przed 1831 r., autoportret K. Briułowa (mistrza T. Goreckiego w Petersburgu), autoportret Zofii z Szymanowskich Lenartowiczowej, portret Marii Mickiewiczówny malowany przez Zofię Szymanowską, dwa szkice Eugenisza Delacroix, dwa autoportrety Tadeusza Goreckiego i jego kompozycja olejna o tematyce religijnej, Tadeusza Makowskiego „Portret rybaka” i pejzaż Władysława Ślewińskiego. Cennym nabytkiem jest kolekcja 21 rysunków Tadeusza Makowskiego często z tekstami przeznaczonymi dla Ludwika, Milli i Jerzego Goreckich.

Zbiór włoskich rysunków architektonicznych (160 szt.) zebranych przez Tadeusza Goreckiego, zawiera prace Petronio i Giuseppe Fancellich, oraz inne wykonane w kręgu tej rodziny na przełomie XVIII i XIX w. Są to projekty architektoniczne, szkice dekoracji ściennych wykonane tuszem, akwarelą itp.

Wśród pozostałych rysunków znajduje się 19 szkiców Tadeusza Goreckiego o treści przeważnie religijnej a także jego szkicownik.

Wśród innych obiektów znajduje się 10 akwarel Teofila Kwiatkowskiego wykonanych w pierwszej połowie XIX w.

Osobną kolekcję stanowi zestaw miniatur portretowych jak np. miniatura przedstawiająca Józefa Mickiewicza przez Franciszka Tepę oraz dzieci Tadeusza Goreckiego.

Dochodzą do tego dwa albumy fotograficzne ze zdjęciami członków rodziny Mickiewiczów, Goreckich, postaci z okresu Wielkiej Emigracji i przyjaciół rodziny.

III. Kolekcja druków z zakupu od Jerzego Goreckiego

Kolekcja książek liczy 470 woluminów, w tym 70% to stare druki z okresu od XVI do XVIII w., niejednokrotnie bardzo cenne i rzadkie, w oprawach z epoki. Według informacji przekazanych przez właścicieli składają się na nią 3 zespoły:

1) stare druki oprawione w pergamin, będące niegdyś własnością Adama Mickiewicza oraz słownik francusko-włoski z 1838 r. z napisem na okładce „Hotel d'Angleterre Roma”, przywieziony prawdopodobnie przez Mickiewicza z Rzymu – razem 31 wol. (zwracają tu uwagę XVI- i XVII-wieczne wydania arcydzieł literatury greckiej, Molière'a i pierwsze w jęz. francuskim wydanie, ogromnie dziś rzadkie „Meditations metaphysique” Descartes'a z roku 1647);

2) książki Marii Mickiewiczówny niektóre z inicjałami M.M. wyciśniętymi złotem w oprawach – 90 wol.;

3) druki różne pochodzące ze zbiorów Adama Mickiewicza, Antoniego Goreckiego oraz jego synów, zwłaszcza Tadeusza, męża Marii Mickiewiczówny, składające się na ich domowy księgozbiór 348 wol. Tu do najcenniejszych należy druk iluminowany na pergaminie z około 1531 r. „Horae in laudem gloriosissimae virginis Mariae, secundum usum Romanum”.

Cały ten zbiór książek łączy się głównie z Marią z Mickiewiczów Gorecką i jej domem. Jako najstarsza córka Adama Mickiewicza, opiekująca się młodszym rodzeństwem przejęła część rzeczy znajdujących się w ostatnim mieszkaniu rodziców przy Bibliotece Arsenалу. Zabrała też część książek. Orientowała się w bibliotece ojca. Kiedy opisywał jej w liście podróż swoją do Konstantynopola w roku 1855 dodawał: „Kiedy dzieci przyjdą w niedzielę ze szkoły, niech na mapie wykreślą drogę, kędyśmy żeglowali, będzie to egzamin z geografii. Książka zawierająca mapy starożytne znajduje się w szafce obok biblioteki mojej na najniższej półce”.

Mickiewicz sam kierował edukacją domową Marii, wprowadzając ją od najmłodszych lat w historię i literaturę starożytną, zapoznając z najwybitniejszymi dziełami pisarzy polskich i europejskich. Jak wyznaje Maria w swoich drukowanych wspomnieniach jedną z pierwszych książek, które czytali razem były „Żywoty sławnych mężów” Plutarcha w tłumaczeniu Krasickiego. Przed wyjazdem Marii do Włoch w roku 1851 uczył ją Mickiewicz języka włoskiego a jednym z podręczników była książka Silvio Pellico „I miei prigionieri”. Nie omieszkał też dać córce przed wyjazdem do Rzymu dzieł Liwiusza, żeby oglądając zabytki wiązała je z historią i uczyła się myśleć. Bo jak mówił: „Polka może i powinna rozważać, kobiety innych narodów nie są do tego zobowiązane”. Zapewne pragnąc obudzić w Marii

chęć gromadzenia książek Mickiewicz zapoczątkował małą jej biblioteczkę, której książki otrzymały piękne bogato złożone oprawy z wyciśniętymi złotem inicjałami „M.M.”

Do książek zabranych przez Marię z domu rodziców razem z szafą przypominającą jej gabinet ojca doszły potem te, które po Antonim Goreckim przejął syn jego Tadeusz, od 1857 r. mąż Marii. Oboje zapewne uzupełniali swój domowy księgozbiór, nabywając to co na rynku paryskim było dostępne, a leżało w kręgu ich zainteresowań.

Trudno dziś po latach ustalić proveniencje poszczególnych egzemplarzy. Można też przypuszczać, że część książek, zwłaszcza w języku polskim, została rozproszona przez potomków, dla których język polski stał się językiem obcym. Dlatego w prezentowanym tu zbiorze znajdują się druki głównie w języku francuskim, włoskim i łacińskim. Niektóre egzemplarze posiadają dedykacje i notatki proveniencyjne, wskazujące na przynależność do rodzinnego księgozbioru. Tę przynależność potwierdza również tematyka książek. Można tu znaleźć powiązania z twórczością i zainteresowaniami Adama Mickiewicza i Antoniego Goreckiego.

Można w przybliżeniu określić zasięg zainteresowań Marii i Tadeusza Goreckich. Dzieła literackie to piękne wydania klasyków literatury światowej od starożytności po wiek XIX, podobny zasięg przedstawia filozofia, w licznych dziełach o tematyce historycznej przeważa historia Francji, nie brak i historii Polski, są tu modlitewniki i wydania biblii oraz książki o treści obyczajowej.

Warto dodać, że jest to w Muzeum Literatury już trzecia kolekcja książkowa, wiążąca się z Adamem Mickiewiczem i jego najbliższą rodziną.

W roku 1955 Muzeum otrzymało łącznie ze zbiorami Biblioteki Polskiej 104 tomy z księgozbioru Adama Mickiewicza, które przechował Władysław Mickiewicz.

W roku 1974 przybył księgozbiór Józefa Mickiewicza, około 700 tomów, złożony jako dar żony Józefa, Luizy Froment Mickiewicz i jej zięcia Kazimierza Krzyżaka.